

Japanin kuolemantuomio — muinaisjäännö modernissa yhteiskunnassa

Milla Nissi

Tekijä: Milla Nissi.

Artikkelin nimi: Japanin kuolemantuomio – muinaisjäännö modernissa yhteiskunnassa.

Julkaisu: Harukaze – Kirjoituksia Japanin kulttuurista.

Numero: 7.

Julkaisupäivämäärä: 21.5.2012.

Julkaisija: Japani-opinnot, Oulun yliopisto, Oulu.

ISSN: 1458-2899.

URL: http://www oulu.fi/hutk/japani/Harukaze/Nissi_2012.pdf

Asiasanat: kuolemanrangaistus, lainsäädäntö, rikolliset, rikoslaki, rikosoikeus, teloitettut, vangit.

*Tammikuussa 2012 juuri virkaan astunut oikeusministeri **Ogawa Toshio** ilmoitti olevansa valmis hyväksymään kuolemaantuomittujen teloitusmääräyksiä ja totesi, ettei Japanin kuolemantuomiojärjestelmän uudistaminen ole tällä hetkellä ajankohtaista. Tämä lausunto kertoo, että viime vuosien vilkastuneesta julkisesta keskustelusta ja yli vuoden kestäneestä teloituksettomasta kaudesta huolimatta Japani ei ole valmis luopumaan kiistelystä ja auttamattomasti vanhanaikaisesta järjestelmästä.*

Japani on yksi harvoista teollisuusmaista, jossa kuolemantuomio on edelleen käytössä. Vaikka kansainvälinen paine kuolemantuomion lakkauttamiseksi kasvaa vuosi vuodelta, ylivoimainen enemmistö japanilaisista kannattaa nykyistä järjestelmää. Tähän ei ole vaikuttanut edes oikeusministeri **Chiba Keikon** yritys vähentää kuolemantuomioon liittyvää salailua, kun hän vuonna 2010 päästi ensimmäistä kertaa lehdistön edustajia tutustumaan teloituskammioon Tokiossa.

JUURET KAUkana MENNEISYYDESSÄ

Japanin nykyinen kuolemantuomiojärjestelmä muotoutui pääpiirteissään jo Meiji-kaudella (1868—1912), kun länsimaalaisten esikuvien mukaan uudistettu rikoslaki astui voimaan. Tämä laki määräsi ainoaksi sallituksi teloitustavaksi hirttämisen, sillä asian tuntijat totesivat sen olevan inhimillisin tuohon aikaan yleisesti käytössä olleista teloituksen muodoista. Laissa myös määriteltiin tarkka kaava sille, miten teloitustapahtuman tulisi edetä. Nämä osat rikoslaista ovat pysyneet käytännössä muuttumattomina nykypäivään asti — niihin ei puututtu edes miehityskaudella toisen maailmansodan jälkeen, vaikka samaan aikaan muita lakeja uudistettiin rankasti.

Ainoa kuolemantuomioita koskeva merkittävämpi muutos miehityskaudella oli se, että keisarisuvun uhkaaminen ja sotarikokset poistettiin niiden rikosten joukosta, joiden vuoksi henkilö voitiin tuomita kuolemaan. Syy tälle uudistukselle oli se, että täysin uudistettu perustuslaki oli laskenut keisarin arvon olleeseen olemattomiin ja kieltänyt Japanilta sotavoimat. Kuoleamalla rangaistavien tekojen listalle jäi tämän seurauksena murha ja maanpetos. Käytännössä kuolemantuomio voidaan nykyään langettaa ainoastaan murhasta, ja siinäkin tapauksessa rikos vaatii yleensä muita raskauttavia asianhaaroja. Suurin osa tuomioista langetetaan useita uhreja vaatineista veriteoista. Yksi murha riittää, jos rikollisella on kontollaan aiempia henkirikoksia tai jos rikos on ollut erityisen raaka.

Erityisen vaikeaksi nykyisen tuomiojärjestelmän tekee se, ettei rikoslaki määrittele selkeästi raskauttavia tai lieventäviä asianhaaroja. Syyttäjällä ei siis ole selkeää ohjenuoraa

sille, miten ankaraa tuomiota rikoksesta tulisi vaatia. Tämän vuoksi syyttäjän oma arvostelukyky voi vaikuttaa merkittävästi oikeuden lopulliseen päätökseen, sillä langetettu tuomio ei käytännössä koskaan ylitä syyttäjän vaatimusta — tuomarin harkinnan mukaan se voi toki jäädä alhaisemmaksi. Nykyaikaisen oikeusjärjestelmän perusperiaatteena on kuitenkin se, että samanlaisista rikoksista tulisi langettaa samanlaiset tuomiot. Ilman rikoslain määrittelemää selkeää ohjeistusta tämän periaatteen toteuttaminen on lähes mahdotonta.

MATKA OIKEUDESTA HIRTTOILAVALLE

Tyypillinen kuolemaantuomittu Japanissa on täysi-ikäinen japanilainen mies, joka on syyllistynyt yhteen tai useampaan murhaan. Tapaukset, joissa tuomittu on nainen, ulkomaalainen tai alaikäinen, ovat harvinaisia, mutta eivät ennenkuulumattomia. Rikoslaki määrittää kuolemantuomion alaikärajan 18 vuoteen, mutta suosittaa, ettei tuomiota langeteta alle 20-vuotiaalle, ellei kyseessä ole poikkeuksellisen väkivaltainen rikos. Tällä hetkellä kuolemansellissä tuomionsa täytäntöönpanoa odottaa vajaa kymmenen alle 20-vuotiaana tuomittua. Viimeisin näistä tuomioista vahvistettiin korkeimmassa oikeudessa vasta helmikuussa 2012, vaikka kyseinen rikos tapahtui jo vuonna 1999. Tämä kuvastaa hyvin sitä, miten pitkäaikainen prosessi useimpia kuolemaantuomittuja odottaa ennen lopullista ratkaisua.

Kun rikollinen tuomitaan kuolemaan, sijoitetaan hänet erilliseen vain kuolemaantuomituille tarkoitettuun vankilaitokseen, jossa on myös teloituskammio. Tällaisia vankilaitoksia on seitsemän ja ne on sijoitettu suurin kaupunkeihin eri puolille Japania. Suurin osa tuomituista valittaa tuomiostaan korkeampaan oikeusistuimeen tai vetoaa ihmis-oikeusjärjestöihin kuten Amnestyyn, mikä tavallisesti lykkää tuomion täytäntöönpanoa kunnes vetoamus on käsitelty. Tuomittu kuitenkin viettää myös tämän ajan vankilaitoksen ankeissa oloissa. Mikäli vetoamus hylätään tai käsitellään ilman muutosta, on vuorossa varsinaisen tuomion odotus jatkuvassa epätietoisuudessa ja pelossa, sillä edes tuomittu itse ei saa tietää teloituksensa ajankohtaa etukäteen.

Tuomitut elävät täysin eristyksissä muusta maailmasta, eivätkä he saa olla tekemisissä edes toistensa kanssa. Laitoksissa pidetään huoli jopa siitä, että ne, joiden tuomiot on vahvistettu, eivät asu vierekkäisissä selleissä. Ulkoiluun ja kuntoilemiseen varattu aika on tarkkaan kontrolloitua. Aiemmin vankien sallittiin esimerkiksi urheilla ja harjoitella erilaisia kädentaitoja yhdessä, mutta tämä käytäntö on lopetettu, mikä eristää vankeja entisestään. Vain lähimmät sukulaiset ovat oikeutettuja vierailemaan tuomitun luona, mutta käytännössä suurin osa vangeista tapaa ainoastaan asianajajaansa. Monien perheenjäsenet katkaisevat välinsä vankiin viimeistään tuomion varmistuttua välttääkseen suvun ylle lankeavan häpeän. Tämän vuoksi useiden kuolemansellin asukkaiden kontaktit ulkomaailmaan jäävät hyvin vähäisiksi.

Elinolot vankilaitoksissa ovat hyvin koruttomat: pieni koppimainen huone, josta ei löydy kuin välttämättömimmät kalusteet. Useimmilla vangeilla on viihdykkeenään vain muutama kirja. Kaikkeen toimintaan vaaditaan vartioiden hyväksyntä, eivätkä vangit saa siis toimia oman mielensä mukaan edes sellin seinien sisäpuolella. Vankien elämää ei ole juuri julkisuudessa valotettu, minkä vuoksi kuolemansellin olojen selittäminen on lähes mahdoton tehtävä. Ilmeisesti kuitenkin tuomion varmistuttua vangeille suodaan joitakin etuuksia aikaisempaan vankeusaikaan nähden: he saavat silloin tällöin esimerkiksi katsella haluamiaan elokuvia tai syödä toivomiaan ruokia (mikäli pystyvät itse maksamaan sen). Kaiken kaikkiaan kuolemaantuomitun viimeiset elinvuodet ovat kuitenkin ankeita, yksinäisiä ja epätietoisuuden värittämiä.

Kuolemaantuomitun vankeusaika on jatkuvaa odottelua. Oman teloituksen ajankohtaa on vaikeaa arvioida etukäteen, sillä tuomioita ei laiteta täytäntöön niiden langettamisjärjestyksessä. Tämä johtuu osittain vetoomusten käsittelyajoista, mutta taustalla voi olla myös poliittisia syitä sekä halu pitää vangit epätietoisuudessa. Yleinen käytäntö Japanissa on, että vangille ilmoitetaan tuomion täytäntöönpanosta vasta teloituspäivän aamuna. Uhrin omaisille asiasta ilmoitetaan vasta kun vanki on todettu kuolleeksi. Tämä järjestelmä otettiin käyttöön 1970-luvulla ja sen tarkoituksena on ehkäistä vankien mahdollisia itsemurhia ennen määrättyä teloitusajankohtaa. Aikaisemmin vangille voitiin ilmoittaa asiasta ennakkoon, mikäli laitoksenjohtaja piti sitä turvallisena. Tuomitut saivat näin mahdollisuuden hyvästellä läheisensä ja valmistella asiansa ennen kuolemaansa. Useat ihmisoikeusjärjestöt ja kansainväliset yhteisöt ovat arvostelleet jyrkästi nykyistä salailujärjestelmää. Jatkuvan odottelun uskotaan aiheuttavan sekä vangille että tämän omaisille turhaa ahdistusta — vanki tapetaan henkisesti jo odotusaikana.

Varsinainen teloitus tapahtuu hirttämällä vankilan teloituskammiossa tarkkojen säädösten mukaan. Vangille tarjotaan ennen teloitusta mahdollisuus hengelliseen avustajaan ja viimeiseen ateriaan. He saavat myös halutessaan kirjoittaa lyhyen kirjeen läheisilleen. Muilta osin teloitus noudattaa rikoslain mukaista kaavaa: vangille puetaan kasvot peittävä huppu ja hänet asetellaan hirttosilmukka kaulassaan hirttolavan pienelle lattialuukulle. Kolme viranomaista painaa yhtä aikaa nappeja, joista yksi avaa lattialuukun. Jos putoamista seuraa niskan katkeaminen kuten on tarkoitus, on teloitus nopea ja suhteellisen kivuton, mutta tämän epäonnistuesssa tuomittu kuolee hitaasti tukehtumalla.

Kuoleman varmistuttua omaisille annetaan vuorokausi aikaa hakea ruumis haudattavaksi. Muussa tapauksessa vanki haudataan laitoksen hautausmaalle ilman uskonnollisia menoja. Hengellisiä perinteitä vaalivalle japanilaiselle tämä saattaa olla yksi rangaituksen pahimmista osista. Teloituksen jälkeen myös medialle lähetetään tiedote asiasta. Alun perin tällaisessa tiedotteessa kerrottiin vain aika ja hirtettyjen lukumäärä, mutta tästä käytännöstä on luovuttu ja tuomitujen tiedot tuodaan nykyään julkisuuteen välittömästi heidän kuolemansa jälkeen.

Hirttotuomioissa pitäytyminenkin on saanut osansa kansainvälisestä arvostelusta. Monet kuolemantuomion edelleen hyväksyvistä maista ovat jo päätyneet käyttämään myrkkuruisketta, jota pidetään inhimillisimpänä teloituskeinona. Japanissa lain muuttamisesta ei kuitenkaan ole edes keskusteltu sen jälkeen kun korkein oikeus vahvisti rikoslain linjauksen hirttämisen inhimillisyydestä vuonna 1955. Koska teloitukset toimitetaan piilossa kansan silmiltä, eivät käytännön ongelmat ole nousseet osaksi julkista keskustelua. Näin myös kansallinen paine vanhan lain muokkaamiseen puuttuu. Lisäksi teloitustavan vaihtamisesta aiheutuisi ylimääräisiä kuluja, mikä ei taatusti kasvata uusien tapojen houkuttelevuutta.

KUOLEMANTUOMIO POLITIIKAN VÄLINEENÄ

Vuoden 2012 alussa teloitustaan odottavien vankien määrä Japanin kuolemanselleissä oli suurempi kuin kertaakaan aikaisemmin toisen maailmansodan jälkeen, yli 130. Syyinä tähän ei ole ollut tuomioiden määrän yllättävä kasvu vaan se, ettei yhtään teloitusmääräystä ole allekirjoitettu kesän 2010 jälkeen. Langetettujen tuomioiden määrä toisaalta on pysynyt vanhoissa lukemissa (alle kymmenen vuodessa), mikä on johtanut vankilaitosten ylikansoittumiseen.

Lain mukaan kuolemantuomiota ei voi panna täytäntöön ennen kuin oikeusministeri on allekirjoittanut ja leimannut teloitusmääräyksen. Tämän vuoksi vuosittaiset teloitusmäärät ovat pitkälti riippuvaisia oikeusministerin persoonasta ja vakaumuksesta. Kun Japanin demokraattinen puolue (Minshutō) syrjäytti pitkään valtaa pitäneen liberaali-

demokraattisen puolueen (Jiyûminshutô) vuonna 2009 ja kuolemantuomion vastustajana tunnettu entinen asianajaja Chiba Keiko nousi oikeusministeriksi, monet uskoivat kuolemantuomiojärjestelmän viimein tulleen muutosten eteen. Askelia tähän suuntaan on myös otettu, sillä demokraattien valtakaudella on toimeenpantu tähän mennessä vain kaksi tuomiota. Chiba allekirjoitti molemmat määräykset kesällä 2010 ja oli itse paikalla todistamassa teloituksia, koska koki sen velvollisuudekseen — hän oli ensimmäinen oikeusministeri, joka toimi näin. Samassa yhteydessä pidetyssä tiedotustilaisuudessa Chiba ilmoitti perustavansa työryhmän tekemään mietintöä kuolemantuomioista ja niihin liittyvistä ongelmista ja kannusti ihmisiä laajempaan julkiseen keskusteluun aiheesta. Näihin kahteen teloitukseen liittyi siis myös vahva poliittinen agenda.

Viime vuosien oikeusministerit eivät toki ole ainoita, jotka ovat toimineet vakiintuneiden käytäntöjen vastaisesti teloitusmääräysten suhteen. Esimerkiksi vuosina 2005—2006 oikeusministerinä toiminut **Sugiura Seiken** kieltäytyi allekirjoittamasta teloitusmääräyksiä uskonnolliseen vakaumukseensa vedoten. Vuosittaiset teloitusmäärät olivat uuden vuosituhannen alkuvuosina vakiintuneet alle viiteen, mutta Sugiuran kausi katkaisi tämän trendin. Vielä merkittävämmäksi tämän muutoksen teki se, että seuraavan parin vuoden aikana Sugiuran seuraajat puolestaan määräisivät ennätysmäärät teloituksia yrittäessään tasapainottaa kuolemansellien kasvanutta vankimäärää, joka oli noussut ensimmäistä kertaa yli sadan. Esimerkiksi **Hatoyama Kunio** allekirjoitti kolmelta teloitusmääräystä alle vuoden mittaisen ministerikautensa aikana.

Oikeusministerin rooli kuolemantuomiojärjestelmässä antaa teloituksille usein poliittisen vivahteen. Koska kuolemantuomion suosio japanilaisten keskuudessa on edelleen korkealla, voidaan säännölliset (mutta vähäiset) teloitukset nähdä poliittisestiärkevinä: näin pidetään yllä kansan luottamus sekä oikeusjärjestelmään että hallitukseen. Myös teloitettavien vankien valinnalla voidaan ajaa näitä tarkoituksia — erityisesti paljon julkisuutta saaneen, vihaa herättäneen murhaajan hirttäminen sopivaan aikaan voi jopa kasvattaa hallituksen ja kuolemantuomiojärjestelmän suosiota. Toisaalta jos julkisuudessa on esillä joku ihmisiä syvästi järkyttävä rikos, voidaan samankaltaisesta rikoksesta tuomitun rikollisen hirttämisellä paitsi lepytellä kansaa, myös vaikuttaa meneillään olevan oikeudenkäynnin lopputulokseen. Esimerkiksi **Nagayama Norion** teloitus vuonna 1997 sai poikkeuksellisen paljon huomiota, sillä samaan aikaan oli käynnissä paljon kohua herättänyt alaikäisen murhaoikeudenkäynti. Nagayama itse oli tuomittu kuolemaan neljästä alle 20-vuotiaana tekemästään murhasta, joten hänen teloituksensa ajoitus tulkittiin muistutukseksi siitä, että myös nuorisorikollinen voidaan tuomita ankarasti.

Ilmeisesti viime vuosien kehityskulku on nyt tullut tiensä päähän, sillä istuva oikeusministeri Ogawa Toshio ilmoitti ensi töikseen tehtävään astuttuaan olevansa valmis allekirjoittamaan teloitusmääräyksiä. Samassa tiedotustilaisuudessa hän myös totesi, ettei Chiban perustama työryhmä ole kattavista keskusteluista huolimatta esittänyt uusia näkökulmia kuolemantuomiokysymyksen käsittelyyn, joten keskustelujen jatkaminen olisi vain ajan hukkaa. Ogawa itse ei tunnustaudu kuolemantuomion kannattajaksi, mutta selvästi vankilaitosten ylikuormitus sekä järjestelmän suosio kansan keskuudessa kasvattavat oikeusministerin painetta hoitaa myös nämä epämieluisat velvollisuudet, vaikka se tarkoittaisi paluuta vanhaan kritisoituun toimintamalliin.

POHJANA VANKKA KANSANSUOSIO

Yksi vahvimista perusteista kuolemantuomiojärjestelmän säilyttämiselle Japanissa on nimenomaan sen laaja kansansuosio. Ogawa totesi lausunnossaan, että 85 prosenttia japanilaisista kannattaa kuolemantuomiota, minkä vuoksi on perusteetonta olla allekirjoittamatta teloitusmääräyksiä. Kuolemantuomion kannatus Japanissa on pysynyt

tasaisena jo vuosia — negatiivisimmissakin kyselytuloksissa selvästi yli puolet väestöstä kannattaa rangaistuksen säilyttämistä. Kannatuksen taustalla saattaa piillä japanilaisten kasvanut pelko rikollisuutta kohtaan. Tämä suhteellisen uusi ilmiö saattaa hämmentää monia, sillä tilastollisesti Japani on edelleen yksi maailman turvallisimmista maista. Syy tälle muutokselle on kuitenkin yleismaailmallinen: media.

Vuosituhanneen taitteessa japanilaisten maailmankuva koki kovan kolauksen, kun media toi ensimmäistä kertaa rikollisuuden kunnolla tavallisen kansan ulottuville. Samaan aikaan kun laajalti uutisoidut julkisilla paikoilla tapahtuneet verilöylyt järkyttivät ihmisiä, nostettiin mediassa esille myös aiemmin harvinainen uhrinäkökulma, johon japanilaiset saattoivat samaistua. Aikaisemmin itsestään selvänä pidetty turvallisuudentunne muuttui turvattomuudeksi ja kohtuuttomaksi rikollisuuden peloksi. Kun vielä samoihin aikoihin tuli julki liuta poliisien korruptioskandaaleita, oli vääristynyt käsitys japanilaisesta rikollisuudesta valmis. Vastauksena tähän poliisien toimintaa tehostettiin ja aiemmin mitättömänä pidettyjä rikoksia alettiin tuoda oikeuden eteen, mikä puolestaan aiheutti tilastollisen harhan siitä, että rikollisuus todellakin lisääntyi Japanissa huimasti muutamassa vuodessa.

Kansan vaatimukset huomioitiin myös oikeusistuimissa: kynnys ankarampien rangaistusten langettamiseen laski, mikä lisäsi myös kuolemantuomioiden määrää. Yleisen turvallisuudentunteen kannalta ankaran rangaistuksen olemassaolo luultavasti vaikuttaakin helpottavalta: vaaralliset rikolliset poistetaan pysyvästi yhteiskunnasta. Japanin rikoslaissa kuolemantuomion jälkeen seuraavaksi ankarin rangaistus on elinkautinen, josta vangilla on mahdollisuus päästä ehdonalaan jo kymmenen vuoden istumisen jälkeen. Tämä nähdään liian lievänä tuomiona pahimmille rikoksille. Onkin todennäköistä, ettei kuolemanrangaistuksen suosio tule laantumaan, ellei rikoslakiin sisällytetä vaihtoehtoa elinkautisesta ilman mahdollisuutta ehdonalaan. Lakialoitteita tähän suuntaan on jo tehty, mutta ne ovat toistaiseksi kaatuneet parlamentin enemmistön vastustukseen.

Näin eurooppalaisesta näkökulmasta voi vaikuttaa pöyristyttävältä, että valtaosa japanilaisista sivuuttaa kuolemantuomioon liittyvät ihmisoikeuskysymykset mukisematta, vaikka muissa teollisuusmaissa ne ovat olleet tapetilla jo vuosikymmeniä. Kyse ei kuitenkaan ole inhimillisyyden puutteesta, vaan kulttuurisidonnaisesta ilmiöstä ja tiedon vähäisyydestä. Kuolemantuomioiden saama huomio mediassa on ollut viime vuosiin asti todella niukkaa, eikä se kosketa henkilökohtaisesti kuin murto-osaa japanilaisista. Suurimmalle osalle kuolemantuomio on vain kasa lakipykälää ilman konkreettista kosketuspintaa. Niinpä viime vuosina virinnyt julkinen keskustelu voi pitkässä juoksussa olla se vaikuttaja, joka muuttaa yleisen mielipiteen suunnan totaalisesti.

JULKISEN KESKUSTELUN VIRIÄMINEN

Kansainvälisellä tasolla Amnesty International on ollut yksi äänekkäimmistä Japanin kuolemantuomiojärjestelmän arvostelijoista, ja myös Euroopan komissio, EU ja YK ovat yrittäneet puuttua tilanteeseen. Japanilaisten keskuudessa vastustus on kuitenkin pitkään ollut vähäistä ja hajaantunutta, eikä maassa ole toiminut keskittynyttä järjestöä, jolla todella olisi sananvaltaa valtion asioissa. Vuonna 1990 perustettu kuolemantuomion vastustajien kattojärjestö Forum 90 ei ole missään vaiheessa houkuttanut kuin muutamia tuhansia jäseniä (suhteellisen pieni luku Japanin väkilukuun nähden). Parlamentissa vastustajat ovat puolestaan vaatineet rikoslain uudistamista useaan otteeseen, mutta tuloksetta. Viime vuosina kansallisella tasolla on kuitenkin tapahtunut huomattavia muutoksia.

Merkittävin taitoskohta poliittisessa ja julkisessa keskustelussa voidaan lukea Chiba Keikon ansioksi, sillä hän oli ensimmäinen oikeusministeri, joka ryhtyi konkreettisiin

toimiin kuolemantuomiojärjestelmän uudistamiseksi. Asiaa puivan työryhmän perustaminen sekä lehdistön edustajien päästäminen teloituskammioon olivat molemmat tekoja, joista ei ennen demokraattien hallituskautta voitu edes haaveilla. Myös Chibaa seuranneet kaksi oikeusministeriä kannustivat ihmisiä keskustelemaan aiheesta julkisuudessa, mikä on aktivoinut myös politiikan ulkopuolisia järjestöjä.

Kansalaisjärjestöjen toimintaa leimaa edelleen hajanaisuus, mutta tunnettujen jäsentensä ansiosta ne ovat alkaneet saada ääntänsä kuuluviin aivan eri mittakaavassa kuin aiemmin. Esimerkiksi jo oikeusministerikaudellaan kuolemantuomion vastustajana tutuksi tullut Sugiura Seiken nousi päivänpolitiikasta vetäytyttyään näkyväksi hahmoksi järjestelmän vastustajien joukossa. Japan Federation of Bar Associations, ihmisoikeuskysymyksiin keskittynyt asianajajajärjestö, on nostanut aiheen esille kokouksissaan useaan otteeseen. Viime tammikuussa eräs tokiolainen ihmisoikeusryhmittymä vetosi julkisesti oikeusministeri Ogawaan, jotta tämä edeltäjiensä tavoin pidättäytyisi teloituspäämääräysten allekirjoittamisesta.

Oman mausteensa julkiseen keskusteluun tuo vuonna 2009 käyttöön otettu valamiesjärjestelmä, joka tuo tavalliset kansalaiset mukaan oikeudenkäynteihin: sattumanvaraisesti valitut valamiehet päättävät yhdessä ammattituomareiden kanssa sekä vastaajan syyllisyydestä että mahdollisesta rangaistuksesta. Uusi järjestelmä pakottaa monet ihmiset pohtimaan kuolemantuomiota syvällisesti ensimmäistä kertaa elämässään. Ensimmäinen valamiesten langettama kuolemantuomio nähtiin Yokohamassa marraskuussa 2010. Langetettujen tuomioiden kokonaismäärä ei ole juuri muuttunut valamiesjärjestelmän myötä – sen sijaan monet valamiehinä toimineet japanilaiset ovat lähteneet aktiivisesti mukaan kuolemantuomioiden vastaiseen toimintaan. Tämä on selkeä viite siitä, että henkilökohtainen kontakti tuomiojärjestelmään ja sen ongelmiin on omiaan vaikuttamaan myös yksilön mielipiteeseen. Toisen ihmisen lähettäminen kuolemaan ei ole helppoa, oli kyseessä miten vakava rikos tahansa. Julkisen keskustelun ylläpitäminen on siis välttämätöntä myös jatkossa, jotta japanilaiset pystyvät muodostamaan realistisemman kuvan järjestelmästä, joka on tähän asti onnistuttu pitämään poissa valokeilasta.

TULEVAISUUDEN KUVIA

On selvää, että kuolemantuomioiden laajempi käsittely julkisuudessa näyttelee valtavaa roolia järjestelmän tulevaisuuden kannalta. Tässä suhteessa poliittiset päättäjät ovat edelleen merkittävässä asemassa. Demokraattien aloittamaa julkista keskustelua voidaan toki pitää käänteentekeväenä askeleena, mutta toisaalta poliitikkojen toimintaan on kohdistunut myös paljon kritiikkiä. Kun Chiba päästi lehdistön edustajat teloituskammioon Tokiossa, ei paikalle kutsuttu kuin hallituksen luottotoimittajia, joista vain muutamalla keskeisimmällä oli lupa ottaa valokuvia. Tämä laukaisi vastareaktion *freelance*-toimittajien keskuudessa: hallitusta syytettiin puolueellisuudesta, sillä paikalle päässeet toimittajat eivät julkaisuissaan esittäneet kriittistä näkökulmaa kuolemantuomioihin liittyen. Lisäksi kritiikkiä on herättänyt se, ettei demokraattien keskuudesta ole tehty konkreettisia ehdotuksia järjestelmän uudistamiseksi — istuva pääministeri **Noda Yoshihiko** on itse asiassa ilmaissut suhtautuvansa kielteisesti kuolemantuomioista luopumiseen. Näiden tietojen valossa Ogawan lausunnotkaan eivät vaikuta erityisen yllättävilä.

Kansallisella tasolla muutos tapahtuu siis hyvin hitaasti, eikä merkkejä järjestelmän uudistamisesta ole näköpiirissä niin kauan kun yleinen mielipide säilyy positiivisena. Samaa aikaan kansainvälinen paine muutokselle kasvaa kiihtyvällä tahdilla. Tarvittava sysäys uudelle kehityssuunnalle voisi tulla toisen valtion esimerkistä — todennäköisimmät vaikuttajat Japanin kohdalla ovat Etelä-Korea ja Yhdysvallat. Etelä-Koreassa kuole-

mantuomio on edelleen sallittu, mutta käytännössä yhtään tuomiota ei ole pantu täytäntöön yli kymmeneen vuoteen, ja luultavasti on vain ajan kysymys, milloin rangaistuksesta luovutaan myös virallisesti. Mikäli tämä uudistus tehdään, kasvavat muutospaineet myös Japanissa. Korean siirtyminen ”eurooppalaisiin arvoihin” voisi toimia herätteenä myös Japanille, joka tuskin haluaa vaikuttaa kansainvälisen yhteisön silmissä takapajuisemmalta kuin naapurinsa.

Jos Yhdysvallat luopuisi kuolemanrangaistuksesta kokonaan, olisi paine Japanissa vieläkin suurempi kuin Etelä-Korean tapauksessa. Japanilaisten tärkeimpänä liittolaisena ja kauppakumppanina Yhdysvallat on niin suuri auktoriteetti, että sen antama esimerkki pakottaisi japanilaiset harkitsemaan järjestelmäänsä uudelleen. Kuolemantuomio on kuitenkin edelleen käytössä useissa Yhdysvaltain osavaltioissa, monissa vieläpä selvästi aktiivisempina kuin Japanissa, joten siltä suunnalta ei varmasti ole odotettavissa radikaaleja muutoksia aivan lähitulevaisuudessa.

Kuolemantuomio perustuu Japanissa ikivanhoihin perinteisiin ja auttamattoman vanhaan lainsäädäntöön, jonka ongelmia ei ole edes yritetty korjata vuosien varrella. Kun tämä yhdistetään laajaan kansansuosioon sekä poliitikkojen haluttomuuteen muuttaa olemassa olevaa järjestelmää, voidaan todeta kuolemantuomiosta luopumisen olevan Japanissa vielä pitkän matkan päässä. Viitteitä avoimemmasta keskustelusta kuitenkin on jo havaittavissa, ja valamiesten osuus oikeudenkäynneissä tuo järjestelmää koko ajan lähemmäs tavallista kansaa, joten muutoksen tuulet ovat jo alkaneet puhalttaa myös kaukana Aasiassa. Lisäksi kansainvälinen paine tuo muutokselle oman vivahteensa. Kuolemantuomioista luopuminen on jo pitkään ollut tapetilla teollistuneessa maailmassa, joten onko Japanilla tämän vallitsevan trendin keskellä varaa roikkua ikivanhassa järjestelmässään?

*) 29. maaliskuuta 2012, ennen tämän artikkelin julkaisua, oikeusministeri Ogawa Toshio allekirjoitti kolme teloitusmääräystä päättäen samalla yli puolitoista vuotta kestäneen teloituksettoman kauden. (Lisätietoja: <http://www.japantimes.co.jp/text/nn20120330a1.html>)

LÄHTEET

Johnson, David 2005: ”The Death Penalty in Japan: Secrecy, Silence, and Salience”. *Cultural Lives of Capital Punishment: Comparative Perspectives*, s. 251—273. Toim. Austin Sarat. Stanford University Press, Palo Alto.

Schmidt, Petra 2002: *Capital Punishment in Japan*. BRILL, Leiden.

Sähköiset lähteet

Adams, Thomas & Hamai, Koichi 2007: ”Crime and Punishment in Japan: From Reintegrative Shaming to Popular Punitivism”. *The Asia-Pacific Journal: Japan Focus*, January 29, 2007. <http://www.japanfocus.org/-Tom-Ellis/2340> (luettu 19.3.2012)

Johnson, David 2009: ”Early Returns from Japan's New Criminal Trials”. *The Asia-Pacific Journal: Japan Focus*, September 7, 2009. http://www.japanfocus.org/-David_T_-Johnson/3212 (luettu 19.3.2012)

Johnson, David & Zimring, Franklin 2009: ”Death Penalty Lessons from Asia”. *The Asia-Pacific Journal: Japan Focus*, September 28, 2009. http://www.japanfocus.org/-David_T_-Johnson/3228 (luettu 19.3.2012)

McNeill, David & Yomiuri Shimbun 2008: "Unmasking Capital Punishment: A Wave of Executions, The Yomiuri and Japan's Death Penalty". The Asia-Pacific Journal: Japan Focus, November 18, 2008. <http://www.japanfocus.org/-David-McNeill/2953> (luettu 19.3.2012)

Human Rights Features 2003: "Japan Hanging on to Death Penalty". HRF/75/03, April 23, 2003. South Asia Human Rights Documentation Centre. <http://www.hrdc.net/sahrdc/hrfeatures/HRF75.htm> (luettu 19.3.2012)

The Japan Times Online (kaikki luettu viimeksi 19.3.2012):

- Calls grow for public debate on executions. December 16, 2011. <http://www.japantimes.co.jp/text/nn20111216f2.html>
- Change death penalty to life without parole: Diet group. February 11, 2008. <http://www.japantimes.co.jp/text/nn20080211a7.html>
- Debate over youth law upsets Justice minister. August 5, 1997. <http://www.japantimes.co.jp/text/nn19970805a4.html>
- Domestic media hangs on Chiba's every comment. September 19, 2010. <http://www.japantimes.co.jp/text/fd20100919pb.html>
- Double-killer as minor will face gallows. February 21, 2012. <http://www.japantimes.co.jp/text/nn20120221a1.html>
- Ending the secret life of the death penalty. September 26, 2010. <http://www.japantimes.co.jp/text/eo20100926a1.html>
- Execution chamber opened to reporters. August 28, 2010. <http://www.japantimes.co.jp/text/nn20100828a1.html>
- First death penalty handed down by lay judges. November 17, 2010. <http://www.japantimes.co.jp/text/nn20101117a1.html>
- Group asks new justice minister not to issue execution orders. January 19, 2012. <http://www.japantimes.co.jp/text/nn20120119f5.html>
- Hiraoka urges 'active' debate on executions. September 20, 2011. <http://www.japantimes.co.jp/text/nn20110920f1.html>
- Justice minister feels signing off on hangings just part of job description. February 1, 2012. <http://www.japantimes.co.jp/text/nn20120201f2.html>
- New minister won't shirk from hangings. January 15, 2012. <http://www.japantimes.co.jp/text/nn20120115a1.html>
- Pair hanged; Chiba attends as witness. July 28, 2010. <http://www.japantimes.co.jp/text/nn20100728x1.html>